

KONSENSUM TUSHUNCHASINING INGLIZ TILIDAN O‘ZBEK TILIGA VA O‘ZBEK TILIDAN INGLIZ TILIGA TARJIMA YO‘LLARI

Qodirova Munisabonu Ibrohimjon qizi

Fergana State University, Master’s student

munirasattorova879@gmail.com : 91-113-71-31

Abstract: *This article focuses on the methods of translating the concept of "consensus" from English to Uzbek and from Uzbek to English. It explores the essence of the term, its application in various cultural and linguistic contexts, and the challenges encountered during translation. The study highlights linguistic and semantic difficulties, translation strategies, and alternative approaches to achieving equivalence. Special attention is given to methods such as explanatory translation, finding synonymous equivalents, and cultural adaptation to ensure accuracy and adequacy in translation. The scientific and practical significance of the research lies in assisting translators in conveying the term precisely and contributing to translation theory.*

Аннотация: *Данная статья посвящена методам перевода понятия «консенсус» с английского языка на узбекский и с узбекского на английский. В статье рассматривается суть этого термина, его использование в различных культурных и языковых контекстах, а также сложности, возникающие при переводе. Особое внимание уделено языковым и семантическим трудностям, стратегиям перевода и альтернативным подходам к достижению эквивалентности. Анализируются такие методы, как пояснительный перевод, поиск синонимичных эквивалентов и культурная адаптация, чтобы обеспечить точность и адекватность перевода. Научная и практическая значимость исследования заключается в содействии переводчикам в точной передаче данного термина и внесении вклада в теорию перевода.*

Annotatsiya: Ushbu maqola "konsensum" tushunchasining ingliz tilidan o'zbek tiliga va o'zbek tilidan ingliz tiliga tarjima yo'llarini tahlil qilishga bag'ishlangan. Unda konsensum tushunchasining mazmun-mohiyati, uning turli madaniy va tilaviy kontekstlarda qo'llanilishi ko'rib chiqiladi. Shuningdek, ushbu tushunchani tarjima qilishda yuzaga keladigan lingvistik va semantik qiyinchiliklar, tarjima strategiyalari va muqobil usullar haqida so'z yuritiladi. Maqolada tarjima jarayonida adekvatlikni ta'minlash uchun izohli tarjima, sinonimik ekvivalentlarni topish va madaniy moslashtirish kabi usullarning ahamiyati tahlil qilinadi. Tadqiqotning ilmiy va amaliy ahamiyati shundaki, u tarjimonlarga mazkur tushunchaning to'g'ri va aniq ifodalanishini ta'minlashda ko'maklashadi va tarjima nazariyasiga hissa qo'shadi.

Keywords: consensus, translation theory, linguistic challenges, semantic equivalence, cultural adaptation, explanatory translation, synonymous equivalent.

Ключевые слова: консенсус, теория перевода, языковые трудности, семантическая эквивалентность, культурная адаптация, пояснительный перевод, синонимический эквивалент.

Kalit so'zlar : konsensum, tarjima nazariyasi, lingvistik qiyinchiliklar, semantik moslik, madaniy adaptatsiya, izohli tarjima, sinonimik ekvivalent.

Inglizcha "consensus" tushunchasini o'zbek tiliga tarjima qilishda foydalaniladigan usullar, yo'llari asosan kontekst va matnning maqsadiga bog'liq. Quyida tarjima yo'llari va ularning tushuntirishlari keltirilgan:

1. To'g'ridan-to'g'ri tarjima qilish. Bu usulda "consensus" so'zi matn ma'nosiga mos ravishda to'g'ridan-to'g'ri o'zbek tiliga bir yoki ikki so'zli ekvivalent bilan o'giriladi. Masalan:

Consensus on climate change: Iqlim o'zgarishi bo'yicha kelishuv.

Achieving consensus: Kelishuvga erishish.

2. Sinonimlar tanlash orqali tarjima qilish. Bu usulda "consensus"ning turli ma'nolari uchun sinonimlar ishlatiladi. Masalan:

"Consensus" siyosiy kontekstda: ittifoq, murosaa, rozilik.

Ilmiy yoki ijtimoiy kontekstda: umumiy fikr, kelishuv, hamkorlik qarori.

3. Kontekstual tarjima qilish. Soʻzning maʼnosi butun jumla yoki matn kontekstidan kelib chiqib aniqlanadi. Masalan:

The group reached a consensus: Guruh oʻzaro murosaga erishdi.

Consensus in society is important: Jamiyatda umumiy kelishuv muhim.

4. Parafraz - qayta ifodalash yoʻli bilan tarjima qilish. Tarjima qilinayotgan matnda "consensus" atamasining asosiy mazmuni qoʻshimcha tushuntirish bilan ifodalanadi. Masalan:

Consensus must be achieved in decision-making:

Qaror qabul qilishda barcha tomonlarning roziligi taʼminlanishi kerak.

5. Metaforik tarjima qilish. "Consensus" tushunchasi baʼzan majoziy maʼnoda ishlatilgan boʻlsa, tarjimada mazmuni ifodalaydigan badiiy iboralar qoʻllanadi. Masalan:

A consensus was built around the idea:

Bu gʻoya atrofida oʻzaro fikr birligi shakllandi.

6. Qoʻshma iboralar orqali tarjima qilish. "Consensus" kengroq tushunchalarni ifodalashi mumkin, shuning uchun baʼzan tarjimada bir nechta soʻz yoki iboralar qoʻllanadi. Masalan:

Consensus on international policies:

Xalqaro siyosat boʻyicha oʻzaro kelishuv.

7. Texnik - terminologik tarjima qilish. Maxsus soha yoki mavzuga oid matnlarda "consensus" atamasi sohani oʻziga xos tiliga moslashtiriladi. Masalan:

Consensus algorithm (kompyuter fanida): Konsensus algoritmi.

Consensus model (iqtisodiyotda): Kelishuv modeli.

Tarjima jarayonida hisobga olish kerak boʻlgan omillar:

1. Soʻzning funksiyasi: Nom, feʼl yoki sifat sifatida ishlatilganmi?

2. Kontekst: Siyosiy, ijtimoiy, ilmiy, yoki texnik sohadagi qoʻllanilishi.

3. Auditoriya: Kimga moʻljallangan matn — oddiy oʻquvchi yoki mutaxassislar.

1. Terminologiya va ifodalash shakllari: Ingliz tilida konsensum, ko'pincha "consensus" so'zi orqali ifodalanadi. Bu so'z ham birgalikda kelishuvga erishishni, ham keng tarqalgan fikr yoki qarorni anglatishi mumkin.

Kontekstual ishlatish: "A consensus opinion", "reach a consensus", "build a consensus" kabi ifodalar mavjud. Bu shuni anglatadiki, guruhning birlashgan qaroriga erishish jarayonida barcha tomonlar bir-birining fikrini hisobga olishadi.

2. Grammatika: "Consensus" so'zi ingliz tilida uncountable nom sifatida ishlatiladi. U shunday ishlatiladi: "The consensus is...", "There is a consensus on...", "We reached a consensus on...".¹

3. Pragmatika: Ingliz tilida konsensum tushunchasining pragmatik xususiyatlari ko'plab omillarga bog'liq bo'lib, ularning orasida ijtimoiy kontekst, muloqotda ishtirok etayotgan shaxslar o'rtasidagi munosabatlar, va tilning maqsadli ishlatilishi muhim rol o'ynaydi. Quyida konsensum tushunchasining ingliz tilidagi pragmatik xususiyatlarini keltiriladi:

1. Kontekstga bog'liqlik. Konsensum tushunchasi odatda guruhlar yoki jamoalar o'rtasidagi muhokama jarayonida ishlatiladi. Buning uchun kontekst juda muhimdir. Misol uchun, siyosat va qarorlar: Siyosiy partiyalar yoki davlat idoralari o'rtasida konsensumga erishish, muhim qonun yoki siyosiy qarorni ishlab chiqishda ishlatiladi.

Tadqiqotlar va ilmiy sohalar: Ilmiy jamoalarda konsensum ko'pincha ilmiy yondoshuv yoki natijalarga asoslangan qarorlar qabul qilishda ishlatiladi.

2. Muvozanat va kelishuvga erishish. Konsensum, asosan, o'zaro kelishuvga erishish va barcha ishtirokchilarni qoniqtirish jarayonini anglatadi. Bu, ko'pincha, bir necha tomonlar yoki fikrlar o'rtasida bir muvozanatga erishishni talab qiladi. Ingliz tilida bu jarayonni ifodalashda ko'pincha "reach a consensus" yoki "build a consensus" kabi iboralar ishlatiladi. Misollar: "The committee reached a consensus after several hours of discussion." "We need to build a consensus on the new policy."

¹ Komissarov, V. N. ., Theory of Translation (English and Russian). Moscow: Vysshaya Shkola. 1990.

3. Muvofiqlashtirish va shartlar. Konsensumga erishish, ko'pincha, barcha tomonlar bir-birining fikrini tinglash, muvofiqlashtirish va ba'zi shartlarda kelishishga asoslanadi. Ingliz tilida bu jarayonni ifodalovchi so'zlar "compromise" va "agreement" kabi so'zlar bilan birga ishlatiladi.² Bu esa muhokama jarayonida shartlar, fikrlar va qarorlarni kelishish zarurligini ko'rsatadi.

4. Ijtimoiy rol va etiket. Ingliz tilida konsensum tushunchasi ijtimoiy etikaga va muloqotda ishtirok etayotgan shaxslarning roliga ham bog'liq. Masalan: korporativ yoki siyosiy kontekstda: Muloqotda ishtirok etayotgan shaxslar o'rtasida tenglik yoki muvozanatni saqlash maqsadida konsensumga erishish talab qilinadi. Bu yerda konsensumni olish, ijtimoiy normaga va muhokamaning adolatli bo'lishiga bog'liq. Kichik guruhlar va oilaviy kontekstlarda: Konsensumga erishish, ko'pincha hamkorlik va yaqin munosabatlarga asoslanadi. Misol uchun, oilada yoki kichik guruhda qaror qabul qilishda konsensumga erishish odatda sadoqat va hurmatni ta'minlashga qaratilgan.

5. Ijtimoiy kuch va manipulyatsiya. Ba'zan konsensumga erishish jarayoni ijtimoiy kuch yoki manipulyatsiya bilan ham bog'liq bo'lishi mumkin. Bunda konsensumni olish jarayoni ba'zi shaxslarning fikriga ustunlik berish yoki boshqalarni o'z fikriga moslashtirishga qaratilgan bo'lishi mumkin. Bunday pragmatik xususiyatlar ko'pincha siyosiy yoki tijorat maqsadlarida yuzaga keladi.

6. Til va intonatsiya. Konsensumga erishish jarayonida ingliz tilidagi intonatsiya va tilning subtikalariga ham e'tibor berish zarur. Masalan, "I think we might have reached a consensus" yoki "I believe we are getting close to a consensus" kabi iboralar yengil ijobiy bir tushuncha beradi, bu esa muhokama jarayonining muvaffaqiyatli o'tishini ko'rsatadi. Boshqa tomondan, "There is a consensus, but it's not quite final yet" kabi ifodalar hali o'zaro kelishuvga erishilmaganligini anglatishi mumkin. Ingliz tilida konsensum tushunchasi pragmatik nuqtai nazardan guruhlar, ijtimoiy etiket, muhokama jarayonining

² Bassnett, S. ., Translation Studies. Routledge,2002

tabiatiga, shuningdek, ishtirokchilar o'rtasidagi munosabatlarga bog'liq bo'lib, tilning kontekstual ishlatilishi va sozlash o'zgartirishlari orqali ifodalanadi. Bu tushuncha ijtimoiy kelishuvlar, muvofiqlashuv va adolatli qaror qabul qilishni anglatadi. Ingliz tilida konsensumning pragmatik jihati shundaki, bu tushuncha ko'pincha muhokama yoki qaror qabul qilish jarayonining oxirida ishlatiladi, masalan, siyosiy yoki tashkilotda.

O'zbek tilida konsensum:

1. Terminologiya va ifodalash shakllari: O'zbek tilida "konsensum" so'zi turli xil shakllarda ishlatiladi, ammo bu tushuncha ba'zida "kelishuv", "o'zaro fikr almashish" yoki "birgalikda qaror qabul qilish" kabi atamalar bilan ham ifodalanadi. ³Kontekstual ishlatish: "Konsensumga erishish", "birgalikda konsensumga kelish", "o'zaro kelishuv" kabi ifodalarda ishlatiladi.

2. Grammatika: O'zbek tilida konsensum so'zi odatda jamlovchi nom sifatida ishlatiladi. "Konsensumga erishish", "konsensumga kelish", "konsensumda bo'lish" kabi iboralar ko'pincha ishlatiladi.

3. Pragmatika: O'zbek tilida konsensum tushunchasining pragmatik xususiyatlari ham tilning ijtimoiy va muloqot kontekstida, shuningdek, ishtirokchilar o'rtasidagi munosabatlar va muloqot maqsadlariga bog'liq. O'zbek tilidagi konsensum tushunchasining pragmatik xususiyatlari quyidagicha tahlil qilinishi mumkin:

1. Kontekstga bog'liqlik. O'zbek tilida konsensum ko'pincha ijtimoiy, siyosiy yoki ishbilarmonlik kontekstida ishlatiladi. Masalan:

Siyosiy va jamiyatda: Konsensumga erishish ko'pincha turli siyosiy kuchlar o'rtasida yoki jamiyatda muhim qarorlar qabul qilishda qo'llaniladi. Bu, o'zaro kelishuv va birlashgan qarorlarni anglatadi.

Tadqiqotlar va ilmiy sohalar: O'zbek tilida ilmiy muhitda ham konsensum tushunchasi, ilmiy fikrlar va yondoshuvlar o'rtasida birlashishga ishora qiladi.

³ Vinay, J.-P., & Darbelnet, J. ., Comparative Stylistics of French and English: A Methodology for Translation. John Benjamins, 1995

2. Kelishuv va muvozanat. Konsensumga erishish o'zaro kelishuvni va muvozanatni ta'minlashni anglatadi. O'zbek tilida bu jarayon ko'pincha "kelishuvga erishish", "birgalikda qaror qabul qilish" kabi ifodalar bilan ifodalanadi. Bu ifodalar, guruhning barcha a'zolari o'rtasida fikr almashish va qarorlarni birgalikda qabul qilishni talab qiladi.⁴ Misollar:

"Barcha tomonlar kelishuvga erishdi."

"Birinchi navbatda, biz konsensumga kelishimiz kerak."

3. Ijtimoiy etiket va rol. O'zbek tilida konsensum tushunchasi ijtimoiy etiket va shaxslarning rollariga bog'liq bo'lishi mumkin. Masalan: Oilaviy va kichik guruhlarda: O'zbek tilida konsensum, oilada yoki kichik guruhda qarorlar qabul qilishda ko'pincha ishtirokchilar o'rtasidagi hurmat va hamjihatlikni ta'minlashga qaratiladi. Korporativ kontekstda: Ish joyida, ayniqsa, rahbar va xodimlar o'rtasida konsensumga erishish ko'pincha hamkorlik va muvozanatni saqlashni talab qiladi.

4. Tilning ko'rsatuvchi va ifodaviy shakllari. O'zbek tilida konsensum tushunchasi ko'pincha "konsensumga erishish", "birgalikda kelishuvga erishish", "konsensusda bo'lish" kabi iboralar orqali ifodalanadi. Bu ifodalar, tilning pragmatik kontekstiga qarab, kelishuvni anglatadi va muloqotda ishtirok etayotgan tomonlarning fikrlariga mos kelishini ta'minlaydi.

5. Subyektiv yondashuv va manipulyatsiya. Ba'zi hollarda, konsensumga erishish jarayoni ijtimoiy yoki siyosiy manipulyatsiya bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Bu shuni anglatadiki, bir tomon o'z manfaatlarini boshqalarga qabul qildirishga harakat qilishi mumkin. Bu pragmatik jihat siyosat va biznesda ko'proq uchraydi. Misol: "Ba'zi tomonlar konsensumga erishishda o'z shaxsiy manfaatlarini ko'zlab harakat qilishmoqda."

Ingliz tilidagi "consensus" so'zi va o'zbek tilidagi "konsensum" so'zi bir-biriga juda o'xshash, lekin tilning o'ziga xos grammatik va pragmatik

⁴ Латышев, Л. К. . Перевод: проблемы теории, практики и методики обучения. Москва: Высшая школа, 1981

xususiyatlariga qarab ularning ishlatilishi farq qiladi. O'zbek tilida bu tushuncha ko'pincha boshqacha ifodalanadi yoki boshqa atamalar bilan birgalikda ishlatiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Baker, M. , In Other Words: A Coursebook on Translation. Routledge, 2018
2. Newmark, P., . A Textbook of Translation. Prentice Hall, 1988
3. Bassnett, S. ,. Translation Studies. Routledge,2002
4. Hatim, B., & Munday, J. ,. Translation: An Advanced Resource Book. Routledge, 2004
5. Nida, E. A., & Taber, C. R. ,. The Theory and Practice of Translation. Brill, 1982
6. Vinay, J.-P., & Darbelnet, J. ,. Comparative Stylistics of French and English: A Methodology for Translation. John Benjamins, 1995
7. Берман, А. . Перевод и смысл. Москва: Прогресс, 1995
8. Латышев, Л. К. . Перевод: проблемы теории, практики и методики обучения. Москва: Высшая школа, 1981
9. Муминов, М. ,. О'zbek tilidan ingliz tiliga tarjima nazariyasi. Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti nashriyoti. 2019
10. Komissarov, V. N. ,. Theory of Translation (English and Russian). Moscow: Vysshaya Shkola. 1990.